

KÜLÖNFÉLÉK.

Gróf Kuun Géza, folyóiratunknak egy negyedszázév óta munkatársa. 1875-ben jelent meg a Ker. Magvetőben „A compluti polyglottáról“ irt dolgozata és így a jelen füzet elején közölt tanulmányával a Ker. Magvetőben való irói munkásságának bételt a huszonötödik éve. Örömmel jegyezzük fel e tényt, mert a folyóiratunkban megjelent nagybecsű czikkvei a tudományos vallási irodalomnak megannyi nyeresége. A compluti polyglotta után Elmélkedést irt az erényről, azután irt a Mandeusokról, Müller Miksának a vallás eredete és fejlődése cz. művéről, az Agathyrók vallásáról, a Nabarza Istennéről, Terenzio Mamiani könyvéről, Angelo De Gubernatis növények mythológiájáról, részleteket közölt a keleti tanulmányok történetéből, adalékokat Körösi Osoma Sándor életéhez, a keleti nyelvek, irodalmak és utazások történetéhez, irt az összehasonlító mythológiáról, a germán népek mythológiájáról, a khinai népvallásról és annak a buddhismus befolyása alatt történt módosulásairól és ezekhez hasonló tárgyakról. S a mit ez értékes dolgozatok között is külön kell ki emelnünk az 1889. évfolyamban közölt tanulmánya: „Adalékok az imádság történetéhez“, mely eredeti forrásokon épült munka, melyhez az anyagot egy tízéven át gyűjtötte, s mely bármely nemzet irodalmának diszére válnék. És nem hagyhatjuk említés nélkül azt is, hogy itt adta közre Bölöni Farkas Sándornak az ő (Gróf Kuun G.) nagybátyjához, Gróf Gyulay Lajoshoz intézett szép leveleit is. Gróf Kuun Géza már 43 év óta munkál a tudományos irodalomban. Legelső czikkét 1857-ben irta a „Magyar Nyelvészet III. évfolyamában. „A sémi névi módról“. Azóta nagyobb munkáival: a „Codex Cumanicus“ kiadásával és két kötetes keleti tanulmányával nemcsak a hazában lett ismeretes, hanem európai hírnevet szerzett. Tudós társaságoknak lett a tagja, s a hunyadmegyei tört. társulatnak és az erdélyi irodalmi társaságnak az elnöke. Szerencséseknek érezzük magunkat, hogy vallási, vallástörténelmi tanulmányait folyóiratunk közölhette, és kívánjuk, hogy tudományos munkásságát a közjavára még sok éven keresztül folytassa.

A közoktatási budgetvita. Az idén a közoktatási vita alatt *Wlassics* ministert makacs betegsége a távol délen tartotta. A ministert államtitkára, *Zsilinszky* helyettesítette. A képviselőház gyorsan és melegebb érdeklődés nélkül végzett a tárczával. Általánosan kiemelkedő és domináló gondolat nem vezette az eszmecserét, csak apró kérdések kerültek tárgyalás alá. *Komjathy* az oktatásügy irányát a magyar nemzeti eszme szempontjából bírálta, s helytelenítette az ellenzék azt az eljárást, hogy az állami középiskolákat nemzetiségi vidékekre helyezték s így az állam jelentékeny kulturális áldozata kárba veszett, mert a nemzetiségeknél nem eredményezték ezek az iskolák azt, a mit a nemzet ez áldozatok fejében jogosan várt. S midőn ez áldozatok nemzetiséglakta vidékeknek jutottak, a tiszta magyar lakosságú vidékeknek várni és nélkülözni kellett az állami iskolákat. Így a cultura áldásai nem egyenlően oszlanak meg. Ezért sürgetik, hogy az iskolák elhelyezésénél jövőben a magyarság ügye hathatósabb támogatásban részesíttessék. *Berzeviczy* a középiskoláknál az utóbbi évek két irányeszméjét, a testi nevelés és a művészeti nevelés kérdését és fontosságát hangsúlyozta.

Szóba került és pedig nagyon biztató érdeklődés mellett a középiskolai tanárság fizetésének kérdése is. Sürgették az 1893. évi IV. t.-cz. értelmében a tanári fizetések rendezését. Ez úttal eredménytelenül ugyan, de a miniszterelnök ígéretet tett, hogy a kérdést komoly és beható megfontolás alá veszi s a legközelebbi költségvetésben gyökeresen megoldja.

(g. k.)

Amerikai unitárius hitrokonaink társulatuk fennállásának, 75 évi évfordulóját május hó 25-én fogják megtartani Bostonban. Az ünnepélyre Angliából, Franciaországból, Oroszországból s Japánból képviselők fognak megjelenni. Tőlünk Boros György theologiai tanár társunk megy amerikai hitrokonaink ünnepélyére.

A tordai unitárius egyházközség papjává, miután a hívek a választásról lemondtak, a főtit. püspök úr Lőrinczi Dénes kőkösi lelkészt nevezte ki, ki előbb Hódmező-Vásárhelyen és Budapesten volt segédlelkész.

Az ág. ev. egyház újabb mozgalmat indított az állami javadal-mazásnak az 1848. XX. törv. cz. értelmében való fölemelésére. A lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvénnyel nincs elintézve a 48-i törvény. Ez csak egy részlet abból, a mit az foglал magában: hogy *minven bértt vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedtessenek.* Az ág. ev. egyház a convent által kérni fogja, hogy e törvény végrehajtsassék. Egyelőre sürgeti az *egyetemes nyugdíjintézetet s az egyházkerületek háztartásának b' rendezésére* 107025 frtnak állami fedezését. Az indokolás eléadja, hogy az ág. ev. egyház évi kiadása: a) közegyházi czélokra: 1,544,000 frt; b) iskolákra: 1,567,000 frt, összesen: 3,111,000 frt, minek az állam részéről nyert egyházi segély 12%-át sem teszi. Hivatalos kimutatás szerint a kath. egyház 235 millió állami vagyont kapott. Az ág. ev. egyházat ehhez képest 23 millió frt tőkevagyon illetné meg az állam részéről, vagy ennek évi kamatja 1,320,000 frt évenként.

Magyarország 50 millió kat. holdnyi területének $\frac{1}{3}$ —a, 17 millió holdnyi kötött birtok. Ebből a legújabb kimutatás szerint magánosok tulajdona: $2\frac{1}{2}$ millió. A községek és közbirtokosokké: $8\frac{1}{2}$ millió; a kincstáré: 3 m.; a papságé: $3\frac{1}{2}$ m. Ez utóbbiból a róm. kath. érsekségeké és püspökségeké: 1 millió 370 ezer hold; a gör. kath. érsek- és püspökségekké 300,000 h.; a gör. keletiekké: 22,000 h. A káptalanokké: 500,000; az apátságokké: 400,000; a szerzetesekké: 700,000 h. A lutheranusok tulajdona: 34,000 h.; a ref. egyházé: 30000 h.; az unitárius egyházé: 1000 h.

Az erdélyi ref. egyházkerület feliratot intézett a kormányhoz az iránt, hogy a gyulafejevári róm. kath. püspök magát csupán „erdélyi püspök“-nek írja, a „r. kath.“ jelző elhagyásával, és hogy ezt a vallás- és közokt.ügyi miniszternek 1899. ápr. 11-én kiadott rendelete alapján teszi. A nagy jogi ismerettel szerkesztett terjedelmes felirat teljes világításban állítja oda a rendelet sérelmes voltát és kéri annak megváltoztatását a törvények értelmében és azért is, mert a jelenlegi püspök is „erdélyi róm. kath. püspöknek“ és nem „erdélyi püspöknek“ neveztetett ki. Hasonló értelmű feliratot küldött a rendelet ellen a kormányhoz az erdélyi ág. ev. egyházkerület is.

Az Erdélyi Prot. lap írja: hogy Gyulafejevárt a püspökség és papság nem ad munkát csak katolikusoknak. A kálvinista nép megett ügynökök oláldognak s igernek pénzt és munkát, ha katolikusokká lesznek“.

A **Magyar Hirlap** írja: „Egyik-másik fővárosi anyakönyvi hivatalokban az propaganda folyik abban az irányban, hogy a vegyes házasságkötésnél a feleket az állami anyakönyvvezetők arra igyekeznek rábírni, hogy kössenek előzetes egyezséget a gyerekeknek a kath. válásban nevelésére nézve, ha pedig a felek a protestans lelkészhez mennek esküdni, akkor félre vezetik őket“. Az ily tapasztalatok teljesen igazolják azt a már több protestans egyházi és világi férfiú által nyilvánított nézetet: hogy *az egyházpolitikai törvények mellett állani kell, de el kell törölni a reversalizokat.*

A Szent István-társulat gyűlésén, melyet mártius hónapban Budapesten gr. Zichy Nándor, gr. Eszterházy Miklós Móricz, Molnár János apát és mások részvételével tartottak, Vaszary Kolos hercegprimás beszédet mondott. A bíboros érsek megemlékezett arról, hogy most kilányszáz éve, hogy a magyar nemzet a katolikus egyház tagjai közé lépett és beszédében ünnepli a vallás és hazaszeretet drága és kegyeletes kapcsolatát. A multa visszatekintve a fény mellett ott látja az árnyat is, a dicsőség mellett a szenvedést is. „De ez minden nemzetnek sorsa. A világtörténelem egy háborgó tenger, melynek vérral festett hullámain felváltva emelkednek, süllyednek, vagy elmerülnek a nemzetek. Minket is ellenségeink, hibáink, bűneink többször elnyomtak, de vallásos buzgóságunk, hazaszeretetünk, ősi erényeink újból felmagasztaltak“. A jelen helyzetről is nyilatkozik: „A jelen időkről nem szükséges, hogy szóljunk, — ugymond — hisz mindnyájan látjuk állapotainkat, észleljük, mennyire dúl közöttünk az ellenségeskedés és visszavonás.

Szomorodott szívvel, elborúlt lélekkel ismételhettük Szent Pál apostolnak a vizálykodó galataiakhoz intézett szavait: „Si invicem mordetis, videte, ne ab invicem consummamini“. „Ha egymást marjátok, vigyázatok, hogy egymást föl ne emészétek“. „Türelemmel, szeretettel javítsuk korunkat“. A bíboros érsek méltán ünnepli azt a nevezetes történelmi pillanatot, mikor a magyar nemzet a kereszténységet, ezelőtt kilencszáz évvel, István király bölcsességétől vezéreltetve elfogadta és ezzel az európai népek sorába lépett. És méltán ünnepli a szolgálatoakat, melyeket a katolikus egyház a nemzetnek száz éveken keresztül tett, hogy a tudomány és művészet, törvények és közhasznú intézmények megalkotását munkálta. Ki szólna ez ellen? Nem is arra van megjegyzésünk, a mit mondott a bíboros érsek, hanem a mit elhallgatott: hogy a vallás és hazaszeretet munkájában más keresztény egyházaknak is van része, hogy az utóbbi négyszáz esztendőről a történelem sok fényes lapja a nem-róm. kath. kereszténységre sugározik le, hogy a tudomány és műveltség előhaladása épp e kereszténységgel esik egy időre, hogy voltak korszakok, mikor senkire se talál annyira, mint e hit bátor, rettenthetlen férfaira: „A hit hősei voltak egyuttal a hazaszeretet példányképei“; hogy a mikor ellenségeink elnyomtak, ebben volt mindenek felett az az erőforrás, a mely nélkül a nemzet a háborgó tenger vérrrel festett hullámain csak a leáldozó napot látta volna, de a megújuló reggelt, a fölviradást talán soha. — És a jelen helyzet? Ki szólna az ellen, a mit a bíboros érsek jelen állapotainkra mond? Nem is erre van észrevételünk. „Mennyire dúl közöttünk az ellenségeskedés és visszavonás. Türelemmel és szeretettel javítsuk állapotainkat“. Bölcs tanácsok ezek. De a bíboros érsek még ennél többel is rendelkezik. A róm. kath. egyház hierarchicus szervezete nagy hatalmat ad a kezébe. Módjában van, hogy e hatalmat használja is. A béke és türelem szellemével nem ellenkezik a szigor, a hol arra szükség van. Maga a szeretet nagy mestere mutat példát erre. Hogy ha a türelem és szeretet mellett azt gyakorolni fogja azok felett, a kik felett joga van gyakorolni, az ellenségeskedés és visszavonás, melyen szíve elszomorodik, leszáll annyira, hogy a mi abból megmarad, azt azután nyugodt lélekkel bizhatja a kölcsönös türelemre és szeretetre.

Franciaországban a római egyház nem szűnik szítani a fanatizmust a protestánsok ellen. Protestáns embereket a katolikusok nem fogadnak fel munkára, éppen mint nálunk Gyulafejérvárt. Némely iskolában a protestáns növendékeket gyalázzák, sőt Páris egyik kath. elemi iskolájában a gyermekeknek megtiltották, hogy protestáns gyermekekkel játszdjanak. Jellemző az is, hogy a világváros egy nagy üzletében egy állást kereső munkásnőnek azt a választ adták: „hogyha katolikus vagy felekezetenlküli, akkor felfogadjuk, de ha protestáns, nem“. De Franciaországban a protestantizmus mindezek ellenére, főleg oly helyeken, hol régebb is voltak protestánsok egyre terjed. Madrauges-ban, hol 400 katolikus lépett ki az egyházból, prot. templomot építettek. S úgy látszik még több helyen lesz szükség prot. templomok emelésére.

A Franciaországból kitiltott assumptionisták az éjszakai nap

országára vetik tekintetüket. Norvégia radikális parlamentje a múlt évben felfüggesztette az állami törvénynek azt a pontját, mely a szerzetrendeket az országba nem engedi be. A radikálisok azt gondolták, hogy a szabadságot mások is úgy értelmezik, mint ők. De alig, hogy a kitiltó törvényt megszüntették, a Norvégiában levő szentszéki vicárius Picard assumptionista atyát azonnal a norvégok vendégszeretetére emlékeztette. Hanem a jó norvégok észrevették, hogy a kath. propagandának csináltak szabad utat és a parlamentben a jobb és bal oldalról erőyes hangok emelkedtek a „jezsuita invasio“ ellen. Látnák, hogy vissza kell térniök az előbbi törvényre, mert az állam a maga alapjait ásná alá, ha a szabadsággal visszaélést megtünné. Az assumptionisták nem könnyen vonulhatnak be az éjszaki nap országába.

Ángliában a Dr. St. George Mivart, róm. kath. pap íratái még egyre napirenden vannak és foglalkoztatják a közfigyelmet. XIII. Leo pápa politikája atyai gondosságába akarta ölelni az egész szigetországot. Valamely szélesen értelmezett alapon meg akarta nyerni azt, hogy az anglikán egyház a római pápát ismerje el fejének. A High-Church pártnak a római egyházhoz közeledő szertartásai kedvező jeleknek látszottak is erre. De a pápai áldásokkal, melyeket Angliának bőkezűen küldött, nemcsak hogy nem ért czélt, hanem most magában a róm. kath. egyházban emelkednek hangok a római egyház reformálása iránt, a pápa csalhatatlansága és a biblia szószerinti ihletése ellen. Előbbi füzetünkben említettük, hogy Dr. St. G. Mivart róm. kath. pap, egyháza régi hitvallását a tudománnyal összeférhetlennek nyilvánította. Dr. Mivart elfogadja a fejléstant és más tanításait az újkori tudománynak és mint róm. katolikus kívánta magának azt a jogot, hogy a mit igazságnak ismer, azt bizonyítsa és nyilvánosan ki is mondja. De a mikor e joggal élt, nyomban követte azt Vaughan bibornok felhívása, hogy az irataiban kifejezett nézeteket vonja vissza és kötelezze magát, hogy semmi olyant nem tanít, mi a róm. kath. egyház elfogadott hitvallásával ellenkezik. Dr. Mivart a kötelezvény aláírását megtagadta. Nézeteit nem vonta vissza. Sőt a közte és Vaughan bibornok közt történt levélváltást a levelekkel együtt a „Times“ napi lapban nyilvánosságra hozta. Hányan vannak a római egyház tagjai közt, kik elfogadják és hirdetik az újkori tudomány tanait, de azt nem kérdezik, hogy e tanok mily változtatást kellene hogy maguk után vonjanak a római egyház hittanában!

Az angol unitáriusok az indiai Brahma Somaj egyházzal nem csak szellemi összeköttetést tartanak fenn, hanem irántok valódi testvéri szeretetet tanúsítanak. Indiát már néhány év óta éhínség sújtja. És a veszedelem már oly vidékeken is mutatkozik, melyek eddig attól mentesek voltak. Az angol unitáriusok most gyűjtést rendeznek a szűkségben szenvedők számára s alig négy hét alatt már több mint 20000 korona gyűlt be. Ez összeget, valamint az ezután bejövő adományokat a Brahma Somaj egyházai vezetőségéhez küldik Calcuttába, hogy a segélyvel a legjobb béléltása szerint járjon el.

Gyászhirek: *Árkosi Ferenczi József* nyug. unitárius lelkész

94 éves korában márt. 30-án Medeséren esőndesen elnyugodott. 51 évig szolgált az evangélium mezején, melyből 17 évet Iszlón s 34-et a gagyi egyházban töltött. Ismerősei sokáig és sokszor fognak róla megemlékezni. A „gagyi pap“ patriarchalissmussát, typicus egyéniségét nem fogják hamar feledni. Gyermekai: Ferenczi Lajos felsőrákosi tanító, Ferenczi Klára, Siménfalvi György torozkó-sztgyörgyi lelkész neje, Ferenczi Áron medeséri lelkész s nagyszámú unokák és déd-unokák könnyezték meg az ősz patriarchát. Földi maradványait Gagyan helyezték végnyugalomra; — *Bölöni Nagy Dénes*, Háromszék vármegye úrvaszeki ülnöke, egyháztanácsos, életének 50-ik évében Sepsiszt.-Györgyön ápril. 7-én megszűnt élni. A javakorában levő munkás férfi elhunytát neje Árkosi Mihály Vilma; testvérei: Nagy Rózsalia, Albert Lőrincz bölöni tanító neje, Nagy Amália, Rédigér Géza szabédi lelkész neje, fájjalják első sorban. — Gotthárd Sándor szováthi birtokost fájdalmas vesztéség találta. Neje dr. *Binder Albert* Bánfy-Hunyadon járásorvos élete 37-ik évében elhalálozott. — *Székely Klára*, néhai Székely Mózes tanár leánya, buzgó vallásos nő 64 éves korában megszűnt élni.

ARANYKÖNYV.

Adakozások a Sepsiszent-Györgyön építendő unitárius templom alapra Barabás Elek hitrokon gyűjtőkönyvében.

(Tizedik közlemény.)

S.-Köröspatak: Gr. Kálnoky Félixné 4 kor.; Bogdán Emil, Simó János 2—2 kor.; id. Költő József, ifj. Költő József, Boeskor Dániel, Téglás Mihályné, id. Szinte László 1—1 kor.; Fejér Károly 40 kr.; Kádár Sándor 30 kr.; Schmidt Arnoldné 25 kr.; Kocsis Sándor, Stamm János, ifj. Bedő András, id. Bedő Mózes, Bedő Sándor, Költő István, Tibáld Lajos, Szabó Dénes, Tischler György, N. N. Fejér József, Duka István, Boneza Györgyné, Antos Manó, Téglás Ferencz, 40—40 fill.; Para Sámuelné, Költő Sámuel, Költő Gábor 30—30 fill.; Orator József, Kis Gábor, Kis Sándor, Bedő Imréné, Szinte László ifj., Bálint József, Költő Bálint id., Imreh Lajos, Költő Benedek, Kovács Domokosné, Kellán József, Sorbán György, Költő Lajos, Pilbát Mihály, Szinte János, Bedő György, Simon János, Költő Bálint, Fogarasi István, Költő Áron, András Dénes id., Tischler Ferencz, Gara József id., N. N., Kost Ferencz, Téglás József, Kicsi Zsigmond, Útő Dániel, Kocsis Józsefné, Útő Mózes, Méhes János, Bedő Andrásné, Kis András 20—20 fill.; Simon László 14 fill.; Szabó Mihály, Bálint Ferencz, Sorbán Albertné, Gara Dániel 10—10 fill. Összesen: 28 kor. 94 fill.

Kálnok: Bedő Dániel 2 kor.; Apor Ferencz 1 kor.; Liechtenstein Mór, Blega Miklós 60—60 fill.; Gyöngyösi József 50 fill.; Bedő Lajos, Hosszú Ferenczné, Útő Gábor 40—40 fill.; Bedő Ádám, Vaska Mózes, Gyöngyösi Mózes, Bedő János, Vitályos Károly, Berde Károly, Bartha György, Bartók József, Vida József, Fejér Ferencz, Kis Albert, Toth Mihlós, Bedő Lidia, Barabás Ferenczné, Szabó Zsigmond, Bedő László, Bene Ferencz, Bedő Dávid, Szabó Albert, Régeni György, Inceze János, Mihály András, Bedő Lajos ifj., Szász Ferencz, Bedőházi Dániel, id. Gyöngyösi Gábor, Gyöngyösi Károly, Bálint